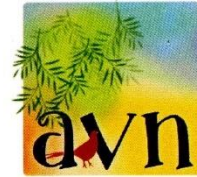

Algemene Vereniging voor Natuurbescherming
voor 's-Gravenhage en omstreken
Badhuisstraat 175 - 2584 HH 's-Gravenhage

Dienst Stedelijke Ontwikkeling,
Afdeling Juridische Zaken, Postbus 12655,
2500 DP Den Haag,

Tevens per e-mail: monique.piccardt@denhaag.nl

Den Haag, 16 mei 2018

Betreft: Reactie AVN op het concept van het ontwerpbestemmingsplan Madurodam

Geachte Burgemeester en Wethouders,

De Gemeenteraad heeft op 6 juli 2017 ingestemd met het Plan Uitwerkingskader (PUK) voor de uitbreiding van Madurodam. Om de uitbreiding mogelijk te maken is een concept-ontwerpbestemmingsplan Madurodam opgesteld.

Het plan is digitaal toegestuurd aan de AVN, waarop tot 18 mei 2018 kan worden gereageerd in het kader van het art. 10 BRO overleg. Onderstaand vindt u onze reactie.

De AVN komt al meer dan 90 jaar op voor natuur in Den Haag. Daarom heeft zij de volgende **uitgangspunten voor het bestemmingsplan:**

- Dat natuur, bos, groen, bomen en ecologische verbindingen zoveel mogelijk behouden blijven, terugkomen en worden aangelegd bij de uitbreiding van Madurodam
- Dat het bos en het groen buiten de ecowal, tijdens werkzaamheden voor de uitbreiding van Madurodam niet worden beschadigd
- Dat de beleving van natuur en groen, het iconische groene uitzicht vanaf de waterpartij en van de erboven gelegen paden/wegen, niet worden verstoord door het zicht op het attractiepark

Op grond hiervan doen wij de onderstaande **voorstellen voor aanpassingen** in het concept-ontwerpbestemmingsplan.

Hoofdpunten zijn:

- De buitenkant van de ecowal, gemiddeld op 3m van het olifantenpad, wordt de nieuwe erfgrens van Madurodam. Het gebied buiten de ecowal houdt de huidige bestemming **'Groen-park 2'**
- Het begrip **groenfunctie** voor de daken van de nieuwe gebouwen langs de bosrand wordt zo beschreven, dat deze worden beplant met inheemse struiken en kruiden en kunnen functioneren als een mantel-zoomvegetatie.
- De vigerende bestemming 'verblijfsgebied' voor een deel van het voorplein van Madurodam wordt veranderd in de bestemming **'groen'**

- De op 23 november 2017 door de gemeenteraad vastgestelde **Visie op Westbroekpark, Scheveningse Bosjes incl. Waterpartij**, die betrekking heeft op het gebied, wordt opgenomen in de Toelichting.

De voorstellen van de AVN worden in het onderstaande meer in detail uitgewerkt, in de volgorde van de tekst.

Voorstellen voor de verbeelding

- Zie bijv. Toelichting 3.3.1.2.: “Tussen het olifantenpad en de erfafscheidingsgrens van Madurodam wordt voldoende afstand (3 meter) aangehouden, zodat het pad niet gelijk naast de erfscheiding is gelegen en de functie en de kwaliteiten van het pad behouden blijven.” Daarom is het van belang dat dit gebied van 3m tussen erfscheiding en olifantenpad de bestemming ‘Groen-park 2’ behoudt. Daartoe stellen we de volgende wijzigingen voor:
 - Het tracé van de ecowal wordt vastgesteld, meanderend op gemiddeld 3m van het olifantenpad (zie Toelichting 5.2., laatste regel), opdat zoveel mogelijk waardevolle bomen behouden blijven.
 - Op de plankaart wordt de ecowal aangegeven als een stippellijn binnen de bestemming ‘cultuur en ontspanning’. Wij vragen u de buitenkant van de ecowal als erfrens van Madurodam, en ook als grens van de bestemming ‘Cultuur en ontspanning’, vast te stellen.
 - Het gebied tussen ecowal en olifantenpad behoudt zijn huidige bestemming ‘Groen-park 2’.
 - Ook het gebied tussen ecowal en het fietspad langs de Teldersweg behoudt zijn huidige bestemming ‘Groen-park 2’.
- Madurodam is voornemens het voorplein te vergroenen. Zie Ontwikkelperspectief Madurodam, PUK p6 en ook PUK p45: “Het voorplein dient vergroend te worden...”. Daarom stellen we voor dat de bestemming van het deel van het voorplein van Madurodam dat niet wordt opgenomen in de bestemming ‘cultuur en ontspanning’ ten behoeve van de te verplaatsen kassa’s, wordt opgenomen in dit bestemmingsplan en in de plaats van de vigerende bestemming Verkeerverblijfsgebied (V-VB) de bestemming ‘Groen’ krijgt. Vergroening van het voorplein was een belangrijk onderdeel om de omgeving van Madurodam een groene uitstraling te geven en aan te laten sluiten bij het groen aan de andere kant van het Telderstracé.
- Zie PUK p45: “De uitbreiding moet zo goed mogelijk worden ingepast binnen de karakteristieken van het omliggende (cultuurhistorische) landschap.” Het gaat om een Beschermd Stadsgezicht. Madurodam ligt nu nagenoeg geheel verscholen in een kom. Daarom stellen we voor dat er een visualisatie wordt gemaakt op grond van de voorgestelde bouwhoogten, van het uitzicht op het uitgebreide Madurodam, vanaf wegen en paden als bijv. de Teldersweg, en het bovenste deel van de Dwarsweg en de Ver Huellweg. Mochten de gebouwen daarop zichtbaar zijn worden de bouwhoogtes aangepast

Voorstellen voor de Regels

1. Begrippen

We bevelen aan omschrijvingen van de begrippen ‘groenfunctie’ en ‘natuurinclusief bouwen’ toe te voegen, omdat deze gebruikt worden in respectievelijk art. 3.2.1.9 en 1.37.

Over de **groenfunctie** van de daken (en gevels) van de paviljoens, zie Planuitwerkingskader (PUK) Madurodam p33: “Paviljoens... profiteren.”, een paragraaf die we voostellen over te nemen in de Toelichting. Korter gezegd kan het begrip als volgt worden omschreven:

Groenfunctie (van daken en gevels): beplanting met een kruid- en struiklaag van inheemse soorten uit het duinbos die een mantel- en zoomvegetatie vormt, met voedsel, verblijfplaatsen en nestplekken voor vogels, insecten en vleermuizen. Niet verlicht.

Voor **natuurinclusief bouwen**, zie bijv. RIS 288182 Achtergronddocument Natuurinclusief bouwen (ook Toelichting 5.2) : “Onder natuurinclusief bouwen verstaan we: oprichten van bouwwerken en inrichting van de omgeving van gebouwen zodanig dat natuurwaarden er baat bij hebben. De maatregelen kunnen hard zijn (bijv. nestkasten) of zacht (bijv. tuinen). Ze kunnen betrekking hebben op beschermde plant - en diersoorten of op algemene soorten.”

1.65 De beschrijving van het begrip ‘**natuurgebied**’ is gewijzigd tov die in de vigerende Beheersverordening. “alsmede gebieden behorende tot de stedelijke groene hoofdstructuur” is weggelaten. Natuur komt niet alleen voor in Natura 2000 gebieden, zie de onlangs door de gemeente gepubliceerde Natuurwaardenkaart 2018. We vinden het belangrijk “alsmede gebieden behorende tot de stedelijke groene hoofdstructuur” weer toe te voegen.

Een andere mogelijkheid is de beschrijving van dit begrip geheel te vervangen, bijv. door: een gebied met hoge natuurwaarden. De mate van biodiversiteit is een objectieve maatstaf voor de aanwezigheid van natuurwaarden. Dat is het aantal verschillende plant- en diersoorten (zie Natuurwaardenkaart 2018, RIS 299279 p7).

3. Cultuur en ontspanning

Art. 3.1. Zie boven bij voorstellen voor de Plankaart, het voorstel om het deel van het voorterrein de bestemming ‘groen’ te geven. Dan moet in art. 3.1 ‘Verkeer-Verblijfsgebied’ *worden vervangen door: ‘Groen’*.

Art 3.2.1.d. In vergelijking met de vigerende beheersverordening (art 4.2.1.d) is de maximale oppervlakte van kiosken komen te vervallen. Graag weer toevoegen:

Art 3.2.1.d. de hoogte en de oppervlakte van een kiosk mogen niet meer bedragen dan 3,5 m respectievelijk 20 m².

Art. 3.2.1. e en art. 3.2.1. f ; 3.2.2. a. en b (deels), bij de bestemming ‘cultuur en ontspanning’ komen te vervallen als het gebied tussen ecowal en olifantenpad de vigerende bestemming ‘Groen-park 2’ behoudt, zie boven, plankaart.

3.2.2.b. kan deels blijven staan: de bouwhoogte van een ecowal bedraagt minimaal 2,5 meter en maximaal 4 meter.

4. Groen

We bevelen aan de **bestemming ‘Groen’** in het gebied waar gecompenseerd wordt, te vervangen door ‘Groen-Park 2’, of door ‘Bos’. Groen-park 2 is de bestemming van het deel van de Scheveningse Bosjes dat wordt gebruikt voor de uitbreiding van Madurodam en waarop de compensatie is gebaseerd. (zie Bijlage 11 bij de Toelichting, het Boscompensatieplan).

Zie de voorgestelde toevoeging aan de Toelichting, bijv. als 3.4.4., de **Visie op Westbroekpark, Scheveningse Bosjes** incl. Waterpartij, die door de Gemeenteraad op 23 november 2017 is vastgesteld (RIS 270672). Deze heeft onder andere betrekking op het compensatie gebied met huidige bestemming 'groen'. In de visie staat een voorstel de Noordwestelijke Hoofdroute te verdiepen en van groene overkluizingen te voorzien. Dit geeft belangrijke verbeteringen in de kwaliteit van het gebied (bijv. vermindering geluidoverlast) en van de verbindingen voor mens en dier. Maar het heeft ook consequenties voor de regels over de bestemming van dit gebied. Daartoe is een wijzigingsbevoegdheid nodig voor art. 4.4., bijv.:

d. Er is een wijzigingsbevoegdheid voor werkzaamheden ten behoeve van de ecologische verbindingen, bijv. een verdieping van en/of groene overkluizing over Hubertusviaduct en/of Teldersweg, als uitvoering van de door de Gemeenteraad vastgestelde visie op Westbroekpark, Scheveningse Bosjes incl. Waterpartij.

Men kan daarbij ook denken aan een wijzigingsbevoegdheid voor de gronden met de bestemmingen 'Verkeer-Hoofdverkeersweg' in de vigerende Beheersverordening Van Stolkpark-Scheveningse Bosjes voor het (deels) toevoegen van de dubbelbestemming 'groen'.

Hoofdstuk 3 Algemene regels

Deze bouw- en afwijkingsregels geven mogelijkheden, die men in ieder geval niet zou moeten toestaan in de strook waar Madurodam uitbreidt, met functieaanduiding "specifieke vorm van groen - groen 1" (sg-gr1), en ook niet in het gebied waar wordt gecompenseerd voor het bij de uitbreiding verloren gegane bos, nu 4. Groen, op de verbeelding tussen Hubertusviaduct en Koninginnegracht. Deze delen van het plangebied moeten worden uitgezonderd, zodat deze Algemene regels uit hoofdstuk 3 daar niet gelden.

Bovendien zijn er nieuwe mogelijkheden geschapen, die in de vigerende beheersverordening niet waren toegestaan. We verzoeken u, deze te verwijderen:

Art. 9 j. een speeltoestel, waarvan de hoogte, gemeten vanaf de voet, niet meer dan 4 meter bedraagt is toegestaan;

Art 10 e. speeltoestellen zijn toegestaan.

Art. 11.1.e. speeltoestellen met een hogere hoogte dan bepaald in artikel [9](#) onder j.

11.3.f. bouwwerken, geen gebouwen zijnde ten behoeve van het wegverkeer zoals snellaadstations.

Voorstellen voor de Toelichting

1.2. Doel

Het doel is deels onjuist geformuleerd. Het gebied tussen Hubertusviaduct en Koninginnegracht wordt niet toegevoegd aan de Stedelijke Groene Hoofdstructuur. Het behoort daar reeds toe, zie bijv. het groene beleidsplan 'Groen kleurt de stad' uit 2005, p29.

2.2. Ontstaansgeschiedenis

De ontstaansgeschiedenis is niet compleet. Voor een meer complete versie, zie bijv.:

http://www.denktankscheveningsebosjes.nl/wp-content/uploads/2017/04/Geschiedenis_Scheveningse_Bosjes.pdf

en bijlage 1 bij de Toelichting.

Wat ontbreekt is de aanleg van bos en waterpartij in de 19^e eeuw, onder andere door Wethouder Ver Huell, de kaalslag tijdens de Tweede Wereld Oorlog, en de herplant van bos spoedig daarna, met hulp van schoolkinderen.

Daarom wordt aanbevolen om bijv. de tekst uit de Beheersverordening Van Stolkpark-Scheveningse Bosjes ingekort over te nemen:

“In 1860 besloot het gemeentebestuur om de duinen geheel te beplanten. De bosjes werden gebruikt als productiebos. In deze periode werd ook voor het eerst gesproken over de zorg voor het openbare groen als onderdeel van de stad. In 1864 werd jonkheer H.C.A. Ver Huell lid van de zogenaamde fabricagecommissie die zich met de zorg voor de gemeentelijke eigendommen bezig hield. Hij deed voortdurend voorstellen voor verbetering van de bosjes door aanplant van bomen en aanleg van paden.

Van hem is ook het plan tot aanleg van de waterpartij. Het gevolg van de cultivering was dat de Scheveningse Bosjes steeds meer werden gebruikt als wandelgebied. Het gebied kreeg 'recreatieve waarden' en werd daaraan aangepast. Ook werd gewerkt aan de waterpartij die uiteindelijk in 1882 gereed was.

De aanleg van de Atlantic Wall in de Tweede Wereldoorlog heeft veel schade aangericht. De inmiddels gevarieerde en volwassen beplanting werd omgehakt. Ook de bouw van bunkers, het neerzetten van 'asperges' (ijzeren staketsels) en het afgraven van uitzichthoogten droegen er verder toe bij dat de Scheveningse Bosjes een kale vlakte werden. Alleen de inmiddels tot een uitspanning met tennispark uitgegroeide Bataafse Boer bleef staan.

Na de oorlog is de gemeente begonnen met het opnieuw beplanten van de Scheveningse Bosjes tussen de Ver Huellweg en de Kerkhoflaan nadat eerst huisvuil was gestort.”

Wat ook ontbreekt aan de ontstaansgeschiedenis, is de eerdere uitbreiding van Madurodam. We stellen voor toe te voegen: 25 jaar geleden werd na jarenlange discussies en protesten een oplossing gevonden voor de toenmalige uitbreiding van Madurodam, met als resultaat dat er een beperkte hoeveelheid bos hoefde te worden gekapt. Daartoe werd de Haringkade voor autoverkeer afgesloten. De oppervlakte van het bos werd vastgelegd in een bestemmingsplan.

2.4.2. Groen

“Het gebied tussen de keerlus naast het George Maduroplein, het Hubertusviaduct en de Koninginnegracht, dat zal worden omgevormd tot een bos van circa 1 hectare, maakt inmiddels ook deel uit van de Stedelijke Groene Hoofdstructuur.” “inmiddels” schrappen.

Toevoegen: “De Scheveningse Bosjes maken deel uit van de (duin)bosrijke verbinding tussen de Natura 2000 gebieden Oostduinen en Westduinpark (zie 3.4.2.).” (Zie ook Nota Ecologische Verbindingszones p 40).

3.4.1 Agenda Groen voor de stad

In de toelichting over de Agenda Groen toevoegen dat de Gemeenteraad in december 2016 heeft besloten: "Met het aanwijzen van de Stedelijke Groene Hoofdstructuur verplicht het gemeentebestuur zich om deze op eenduidige en herkenbare wijze duurzaam in stand te houden en waar mogelijk te versterken"

3.4.4. Toevoegen Visie Westbroekpark en Scheveningse Bosjes

Bijv. als 3.4.4. in de toelichting opnemen de Visie op Westbroekpark, Scheveningse Bosjes incl. Waterpartij, die door de Gemeenteraad op 23 november 2017 is vastgesteld als onderdeel van de Gebiedsvisie Internationale Zone (RIS 270672), en betrekking heeft op het gebied met bestemming 'groen' en het huidige gebied 'groen-park 2' waarop de uitbreiding van Madurodam plaats vindt. Belangrijk zijn de principes (p11), onder andere "1. Behouden of uitbreiden van het oppervlak van duinbos en park en koesteren van de landschappelijke diversiteit."

2. Verbeteren van verbindingen voor natuur en voor mensen als gasten in die natuur.” Over het verbeteren van verbindingen, zie ook boven art. 4.4.

4.8. Ruimtelijke kwaliteit

Het is belangrijk dat in het bestemmingsplan ook de uitwerking in de **PUK** (p33) wordt overgenomen wat betreft de groene daken en gevels. Met de omschrijving in de Toelichting is onvoldoende duidelijk wat wordt bedoeld.

“Paviljoens (groene gevels en daken)

De gevels en daken van de paviljoens aan de rand van het attractiepark dienen op gevarieerde wijze met beplanting te worden afgewerkt met een zodanige kwaliteit dat er sprake is van natuurcompensatie. Een eenvoudig sedumdak is hiervoor niet genoeg. De bedoeling van de in te passen bebouwing is dat de indruk wordt gewekt dat het landschap van het bos doorgaat over de bebouwing. In het bos ontbreken in de huidige situatie goed ontwikkelde mantel- en zoomvegetaties, ofwel een struik- en kruidlaag. Daken lenen zich uitstekend voor de ontwikkeling hiervan. Dit betekent dat de daken van de paviljoens dusdanig worden geconstrueerd zodat deze tussen de 320-680 kg/m² kunnen dragen. De exact benodigde draagkracht is mede afhankelijk van de toe te passen vegetatie. De soorten die worden toegepast behoren tot het achterliggende droog/vochtig duinbos (inheemse soorten). Het eindbeeld bestaat uit een mozaïek van mantel- (struiken/kleine bomen) en zoomvegetaties (bloemrijk grasland). Beheerstechnisch is het verstandig om te kiezen voor één type groen per gebouw. Om voor de fauna een aantrekkelijk mozaïek aan vegetatietypen te laten ontstaan, kan gekozen worden dit per dakvlak te laten verschillen en af te wisselen binnen het palet van inheemse soorten. Het bos is o.a. van belang voor vleermuizen. De bebouwing heeft een meerwaarde door ontwikkeling van kwalitatief hoogwaardige groene daken waardoor de foerageermogelijkheden niet verloren gaan en wanneer wordt voorzien in verblijfsplekken voor gebouwbewonende soorten. Dit wordt gerealiseerd door verblijfsplaatsen voor vleermuizen in de gevels te integreren. Aandachtspunt hierbij is dat er geen sprake mag zijn van verlichting van de gevels en daken, of uitstraling van verlichting naar het bosgebied. Tegen de gevels van de paviljoens op het attractiepark worden verschillende beplantingen aangebracht die een ecologische meerwaarde hebben voor insecten en broedvogels. Hierbij kan gedacht worden aan (bloeiende) klimbeplantingen. Hierbij is het wel van belang dat er voldoende licht is, anders zullen insecten er veel minder van kunnen profiteren.”

Bijlage 11 Boscompensatieplan

De AVN beveelt aan de soorten aan te planten die staan in de Handleiding Bosbeheer Haagse Bossen voor de Scheveningse Bosjes (p99), dus linde, kers, berk, es en abeel toe te voegen aan de genoemde soorten. Tamme kastanje zou ook kunnen worden geprobeerd. De gewone esdoorn woekert in de Scheveningse Bosjes, het is beter om aanplant te vermijden.

Daarbij tekenen we nog aan dat in de plantlijst een aantal foutjes zitten, te weten: *Ilex aquifolia* i.p.v. *Ilex aquifolium*, *Coryllus alvellana* i.p.v. *Corylus avellana*.

Wij verzoeken u het ontwerp-bestemmingsplan aan te passen overeenkomstig bovenstaande opmerkingen.

Hoogachtend,
Namens het bestuur

Els Fischer, Vicevoorzitter AVN, info@AVN.nl ; Caroline de Jong, Bestuurslid dejongboon@gmx.net